

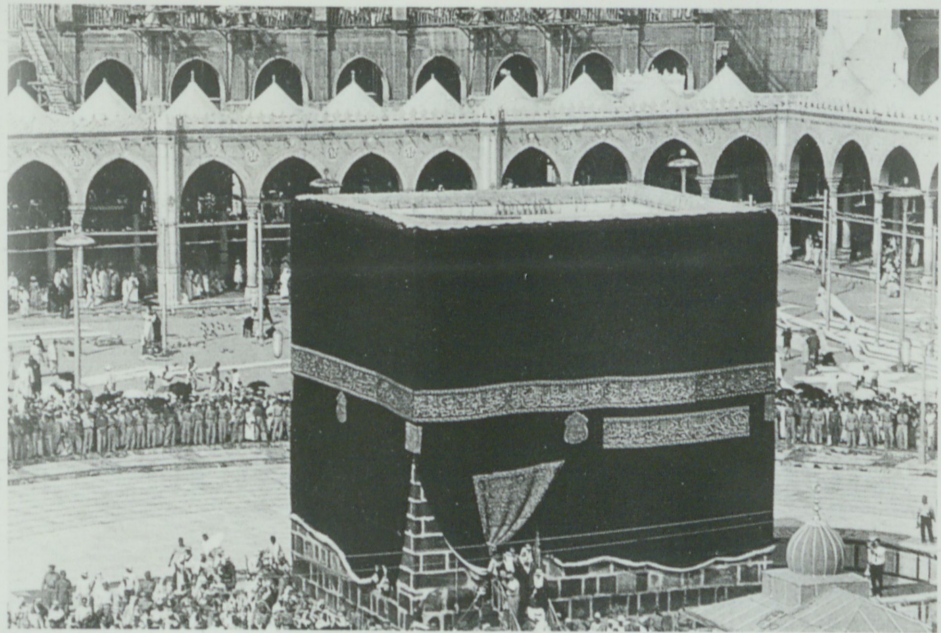
SİNAN — ONARIM

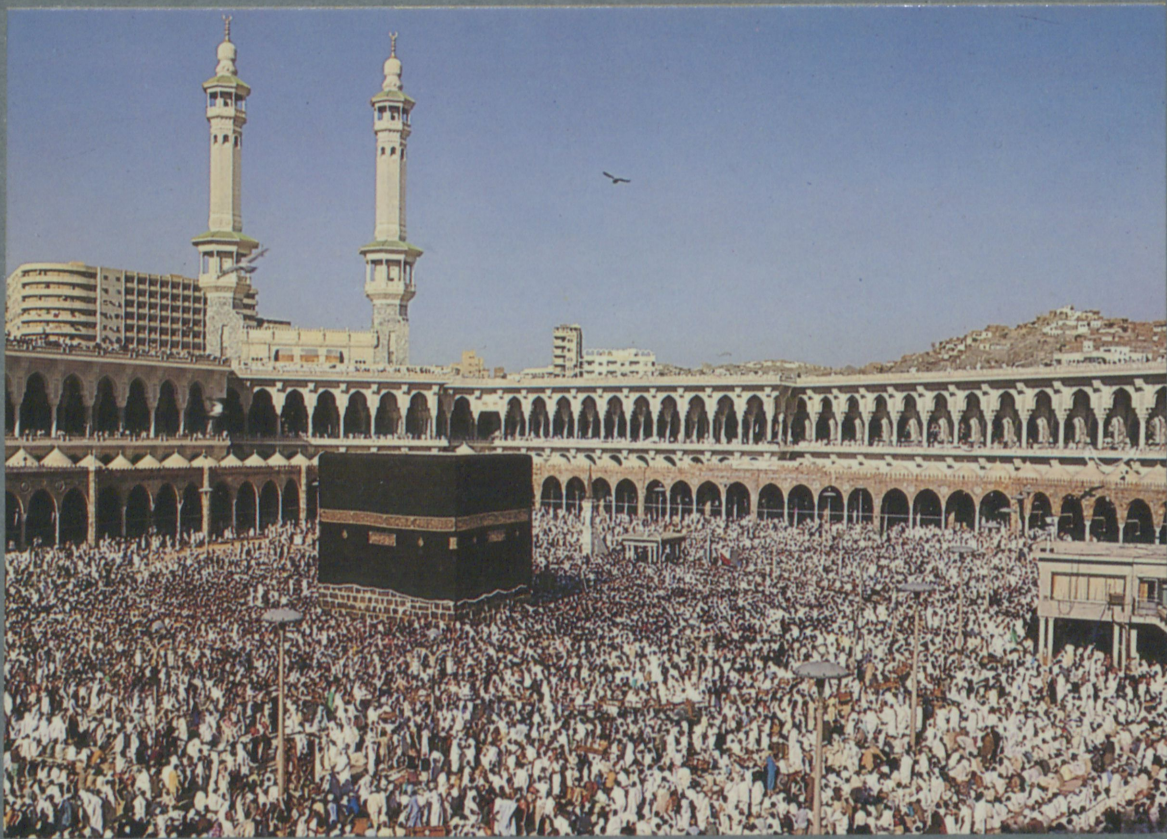
KÂBE-i ŞERİF , MEKKE

TB (1-57)

TE (1-61)

TM (1-22)

الحجاج يطوفون حول الكعبة المشرفة

THE HOLY KAABA IN MECCA DURING THE PILGRIMAGE

TIPOGRAFICA POMPEI - S.p.A. - PRINTED IN ITALY

مع اطيب التحيات وزارة الاعلام - المملكة العربية السعودية

WITH COMPLIMENTS OF THE MINISTRY OF INFORMATION - KINGDOM OF SAUDI ARABIA

KÂ'BE , MEKKE

TM " ... Ve sene 958 de Musur valisi Ali Paşaya
(20) hükemi şerif vardır - Musurda mi' marbeşi
olan Kara Mustafa Kâ'bei Muazzamaya varub
(derunu) Mezarı Rahmetin kusurun tecdid itmiş,
baki ağacile mezbur ...." . Meriç , s. 23 .

"Kâ'bei muazzamanın Kibabi Sultan Murad Han
ahdında tamam olmuşdur". Meriç , s. 25

TE 61 " Kâ'bei şerif şerrefallah Haremi Şerifinin
kubbeleri ta'mir olundu". Meric, s. 82.

TB

BOĞAZICI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

KA'BE

Kanunî Süleyman, o devirde bin yellek bir yapı olan Kâbenin yenilenmesi gerektiğini düşünmüş ve bütün külliyesinin tekrar yapılması maksadı ile Sinan'a yollamıştır. Sinan'ın planları başka bir mimar (Mehmed Ağa) tarafından H. 990 (1590) da sadece revaklar ve minareler için tatbik edilmiştir (T. Öz, Kâbenin Tamiri, Arhitekt 16, 1947)

Kumluk 537 x 550 zira genişliğine getirilmiştir. Revaklardaki 892 sütun yenilenmiş, mermer ile sarı taştan yapılması yeni sütunlar ilâve edilmiştir. Kemeler tahtadan iken, kâgir yapıya çevrilerek, üstlerine, Türk usulüne göre bes yüz küçük kubbe ilâve olunmuş, on doluz mevcut kapı yenilenmiştir.

Süleymaniye adı ile yapılan medresenin yanına, aynı adı taşıyan Türk üslubunda büyük bir minare yapılmıştır. Diğer minarelerin bazıları Kanunî ve III. Murad devrinde tamir olup Türk üslubunda yapılmıştır. Kanunî ve III. Murad devrinde Kâbe kapısı ve oluk ile minber de yeniden yapılmıştır.

BOĞAZICI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Taraf yeri etrafına ağaç şeklinde kandiller
dikilmiştir.

Suûdiler H. 1375 (1955) ten beri devam eden
çalışmalarla Kabe avlusunu yüz altmış bin m²
genişliğine çıkarmaya karar vermiştir. Bu avlu
300,000 kişiyi alacaktır. Türkler, Türk eseri
olan şimdiki Kabe binası, revaklar ve mina-
relerin muhafaza edilmesini düşünmektedirler.
Emel Esin.

Türk Ansiklopedisi, C. 21., s. 76.

(Kabe resmi . s. 73 de . Süleymaniye medresesi
gösteriyor)

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Karaman, İbrahim Bey imareti

mesjid, medrese, darü'l-hurra, tabhane
ve türbe den oluşur.

Kabe'nin eski resimleri

Meydan Karoussé C. 6, S. 729

2

Ka'be-i Şerif, Mekke

(K. no. 95)

Ka'be-i Şerif'in Osmanlı padişahlarına sürekli olarak onarıldığı, Mekke şehrinde çeşitli kaynak eserleri yapıldığı bilinmektedir. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman'ın Ka'be-i Şerif'in onarımına ve zenginleştirilmesine büyük önem verdiği bir gerçektir.

Tuhfetü'l-Mi'marın'da, "... Ve sen 958'de Mevri vâlisi Ali Paşa'ya hükm-i şerif verdin - Mevri'de mi'marlığı olan Kara Mustafa Ka'be-i Muazzama'ya varıp (derün-e) Mezar-ı Rahmet'in kusurunu tevdid itmiş, baki ağaç ile mezbur..."

denilerek 1551 yılında muhtemelen Sinan'ın İstanbul'da bulunduğu, keşfini yaptığı bir onarım profesini uygulamaya görevini; Mimar Kara Mustafa'ya verildiği açıklanmaktadır. Tezkiretü'l-Prinyan ve Tezkiretü'l-Ebniye'de Sinan'ın Harem-i Şerif'in kubbelerini onardığı açıklanır. Kanuni'nin emriyle ^(büyük avlunun revak onarımını) başlatılan Tuhfetü'l-

Mi'marın'da "Sultan Murad Han'ın da tamam olduğu" yazılı ise de işin 1567/8 (H. 975) yılında tamamlandığı 975 tarihli onarım teftişnamesinden anlaşılmaktadır.

üstuvanedir Ve canibi beyninde yetmiş altı üstuvanedir Ve erkânî Mescidi Şerifde dört üstuvane vardır Ve Babı Darün Nedvede otuz altı üstuvane ve Ziyad(d)a Babı İbrahimde on sekiz üstuvanedir vesselâm Bu Haremi Şerifin canibi erbaasında zikrettiğimiz Haremi etrafında olan sütunlar üzere sadrenc nakşı cümle *takı revakı nühtak Takı Kesralardır ki her biri manendi kavsi kuzah ve kehkeşan âsâ semaya serçekmişdir* Üstadı kâmil Koca Mimar Sinan رحمة الله عليه bu taklara var makdurun sarf idüp arzı marifet için mesafe(i) baidelerden gûnagûn zukiymet[1] ahcerat getirtüb öyle taklar bünyad etmişkim her birine im'anı nazarla nazar olundukda merdümü çeşm hayrelenüb (Mısra Tarih)

Acib makamı lâtifü zehi binayı metîn

Senè 975 (1567/8)

deyu temaşa eden engüşt ber dihen ider عرواله Andan bu taklar üzere

Evsafı kubabı kebiireleri beyan ider

Evvelâ canibi şarkdide [2] yirmi dört kubbei azımdır Ve canibi Şamîde otuz altı kubbedir Ve canibi garbîde yirmi dörd kubbedir Ve canibi cenubda otuz altı kubbedir Ve [3] kubbe dahi minarei Hazure tarafından Rüknu Haram derler Ve on altı kubbe dahi Ziyarei Darün Nedve canibinde vardır Ve on beş kubbe dahi Ziyarei Babı İbrahimde vardır Bu zikrolunan kubbei âliler kâsei eflâk gibi azîm kubbelerdir Ve cümle yüz elli kubbei musanna'dır Ve bu kubablardan maada sair sütunlar uzun tava misal yassı yassı hurde kubbecikleri beyan ider Evvelâ canibi şarkîde otuz sekiz kubbecikdir Ve canibi Şamîde elli dokuz kubbedir Ve canibi garbîde kırk üç kubbedir Ve canibi cenubda altmış dört kubbedir Ve Babı Selâm altında iki hubbedir Ve Rüknu Mescidi Şerifde bir kubbedir Ve babı Umrede bir tacin kubbedir Ve Babı Ziyarei Darün Nedvede yirmi dört tacindir Bu hisab üzere küçük tacin yassı kubbecikler cümle iki yüz otuz ikidir *Adedi musallebat* cümle elli altıdır Ve bu kal'a misal olan Haremi Şerifin dayiren madar kal'a bedenleri şekli olan mihrab mihrabı musann' kârları beyan ider kim bu Haremi Şerife zib zinet virmiş gayetülgaye munassa [4] bedenlerdir

[1] Bağdad Köşkü nüshası (zikiymet)

[2] " " " (şarkîde)

[3] " " " (bir)

[4] " " " (musanna)

Der vasfı ebdanı Haremi Şerif

Evvelâ bu haremin canibi şarkisinde yüz altmış iki şerifeler Amma yirmi yedisi beyaz mermer ile mübtenidir Amma bu cümlelerin ortasında biri cümleten yüksekdir Ve yüz otuz beşi haceri şemsîdir Ve canibi şimalde üç yüz kırk bir adet şerife vardır Yetmiş sekiz şerifesi beyaz mermerdendir Üçü cümleden âlidir Ve sair şerifatları haceri şemsîdir Ve canibi garbide yüz dört adet şerifedir Yirmi ikisi mermerdir Maadası şemsîdir Ve Babı Ziyarei Darün Nedve tarafından yüz doksan bir [1] dendir Ve Babı İbrahimde yüz kırk altı adet bedeni müzeyyenlerdir Bunların cümlesi haceri şemsîdir Bu hisab üzere cümle bedenler üç yüz adet şerifelerdir اللهم ماننا Vakti muhasarada beş altı bin tüfenkendaz sutuhu hareme çıkub cenk etmeğe müstaid bir haremi azımdır Amma Cebeli Ebi Kubeys gayet havaledir Harem icinde el taşı ile âdem gezdirmez Hattâ mezkûr Hasan paşa cenginde bu Cebeli Kubeysden kurşun ile çok âdem helâk oldu Ve bu haremde olan Haremi Şerifin canibi erbaasında selef padişahları ka' enderkad kâgir bina medaris bina etmişler kim diller ile tabir olunmaz İnşallah mahallinde tahrir ideriz Ve bu med (re) selerin cümle revzenleri Haremi Şerife nazırdır Cümle sakin olan huccaclar oturdukları yerden Kâ'bei Mükerrermei nazariye alub imama iktida iderler Bu mahalde İmam ۛ bir kavli sahih buyururlar Cemii evkatda ibadet iderken secde yerine bakmak Amma bu Mekkede Kâ'bei Şerife baka baka kılmak buyurmuşlardır Hâsılı kelâm bu âsitanei saadet(e) yüz sürmek azim saadetdir

Evsafı minaratu Beytullahül Haram

Evvelâ malûmu ahban[2] müştakan ola kim bâlâda evsafı sebkaten Haremi Şerifin canibi çarında yedi minarei seramettir Evkati hamisede subhu mesa ezanı muhammedî tilâvet olunur Evvelâ cümle minarelerden kadim Babı Umre minaresidir Kadim a'sarda ibtida ezana bundan şuru olunurdu Amma hâlâ Bi'ri Zemzem üzere olan maksurede Bilâli Habeşi evlâdı seyh serçeşmei müezzinan ibtida idüb andan yedi minarenin her tabakasında yedi sermüezzin beyti Hicazda makamı hicaza âgaze etdiklerinde kâmil bir saati nücümî Davud bülehd savtı hazinler ile vakti salâ(tı) ilân iderler Huda âlimdir cümle müezzinan kerreten vahide alelumum الله اكبر الله اكبر âgazesine reha buldurduklarında cemii huccac mebhud mütehayyir olurlar

[1] Bağdad Köşkü nüshası (bedendir)

[2] " " " " (ahibbayı)

Küşe küşe edayi salât iderler Amma temcidi evvel Babı Selâm minaresinde tilâvet olunur Temcidi sani yine bu Babı Umre minaresinde kıraat olunur Kâmil üç saati nücumî her minarenin tabakalarında müezzinler birbirine hasmane bülend âvâzı suzinakile اصلاط والسلام عليك يا رسول الله deyu tarzıyye ve tasliyei gûnagûn iderler kim bir tarzıyyei Resulü iden müezzin ve gayri müezzin bir dahi ol tarz üze evsafı Resul etmeyüb gayri mükerrer metihi Resul iderler Ta alessabahadek de'bleri budur Zira fusahayi bülegayi Mekke meşhurdur Anıngün minarelerde gûnagûn الصلات والصلوات والصلوات عليك يا رحمة العالمين ويا شفيع المذنبين bunun emsali nice bin emdahı Nebi iderler İstima iden âşıkânı sadıkanı Muhammedî zevk safa iderler Amma cümleden hub âgazlı müezzinler bu Babı Umredeki minarei kadimdedir Zira sahibülhayr(a) t tarafından kanun üze surre ve atıyyeleri ziyadedir Ve bu minarei Âli Abbasiyanın ikinci halife Ebu Mansur Davanki «والق» binasıdır Minarenin ikinci tabakasında deyu tahrir olunmuşdur Ve minarai Babı Selâm ikinci minaredir Müceddeden Süleyman Hanındır Üçüncü minare Babı Alidir İbtidabanisi Âli Abbasiyandır Mehdi Abbasî binasıdır Bادهu müruru eyyamla münhedim olub Süleyman Han sengi safradan iki tabakalı nevbina bir minarei mevzun inşa etmişdir kim gûya servi gülistandır Ve dördüncü minare Babı Ferdede[1] Bu dahi Mehdi Abbasî halife binasıdır Bu dahi müruru eyyamla harabe yüz tutub bادهu Musul hâkimi binasıdır İki şerifelidir Babı Ziyaddadır Mısır sultanlarından Melik Eşref Bersay[2] «برسای» binasıdır İki tabakadır Gayetülgaye musanna' minarei serameddir Yedinci minare yine ve cümle minarelerden âli irtifa üze bina olunmuş bir minarei binısaldir[3] Mühendis bunlar sun'una külli harc idüb biri birinden musanna' ibret nümundur «من لم يرق لم يرق» mazmununca aynelyakin hasıl etme yena-kim[4] bilinmez Ve bu yedi minarenin[5] on dördünde[6] müezzinler çıkmıyub leylei mubarekelerde kanadiller yakarlar Ve bu yirmi bir tabaka(da)n maada her minarenin ta zirvei âlâsında altun ile mutallâ olmuş alemler etrafında beşer altıgar çatal ağaçlara dahi kanadiller yakub her minare beşer tabaka kanadiller ile şerv[7] misal olur Ta huccacı müslimîn gidince bir ay bu minval üze minareler bâlâda tahrir olunan kubbelerin ortasında ve her takların vasatında birer

[1] Bağdad Köşkü nüshası (Hazırdadır İki şerifelidir)

[2] » » » (برسای)

[3] » » » (Üstad)

[4] » » » (itmeyince)

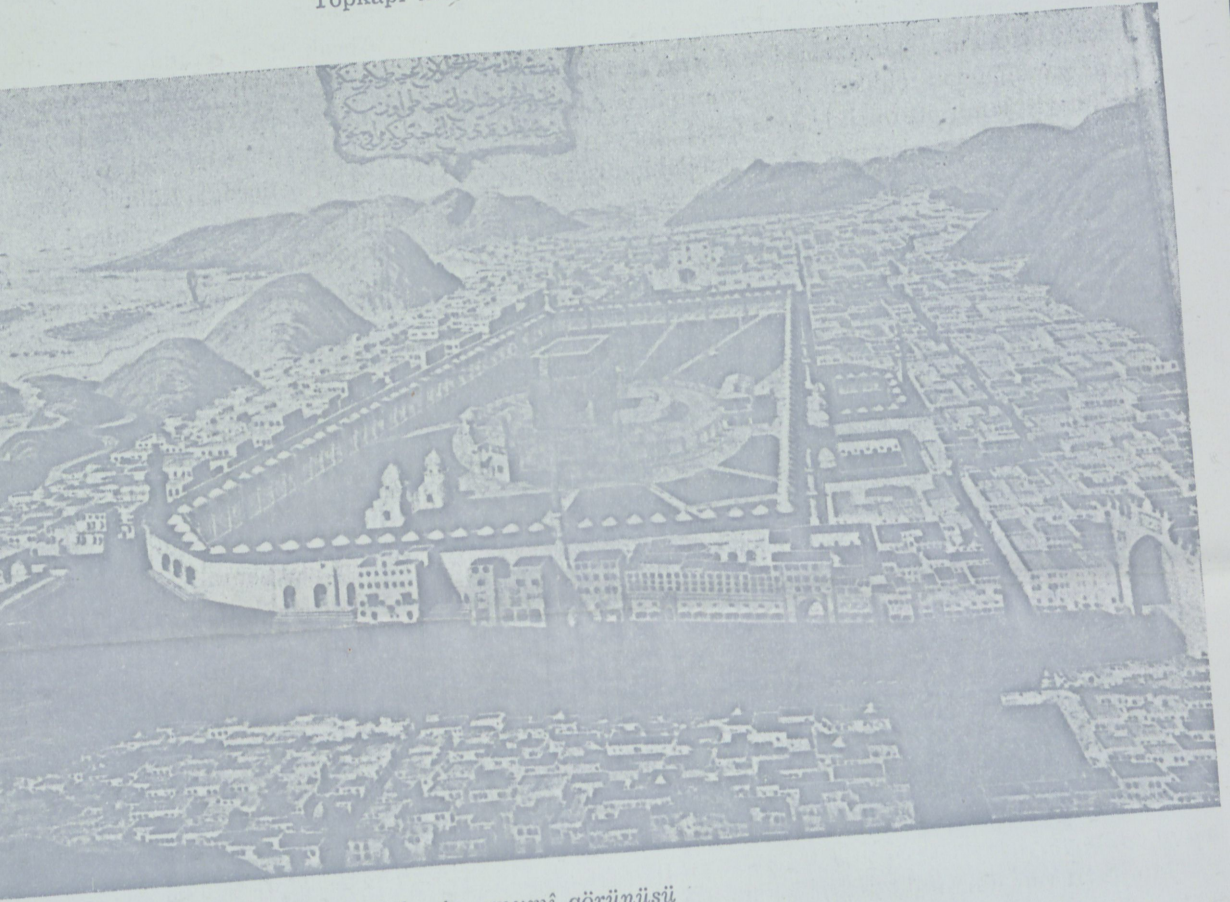
[5] » » » (yirmi tilâvet iderler) — Kenara (yirmi tilâvet iderler) diye yazılmıştır.

[6] » » » (dahi)

[7] » » » (serv)

KÂBENİN TAMİRLERİ

Yazan: Tahsin Öz
Topkapı müzesi müdürü

Kâbenin umumî görünüşü

erlerinden Kâbenin tamiri için mütehassı-
ni öğrenmekteyiz. Milyonlarca İslâmın te-
ou mukaddes makamın tamirine, icab et-
it büyük bir hassasiyet gösterilmiştir.
da Kâbede yapılan pek mühim onarım ve
mimarlarının bilgi ve emeğine dayanmış ve
nda bina adetâ yeniden yapılmış olduğun-
kiblesinin geçirdiği onarım safhaları üze-
olsun durmayı faydalı bulmaktayız.
naklara göre Kâbeyi ilk defa kuran Hazre-
akat bugünkü bina şekli Hazreti İbrahim ta-
lmıştır ki, mimarların piri bu zat oluyor.
kurban edilmesi vak'asından sonra Hazreti
inun yardımı ile Kâbe binasını yapmaya baş-
em) kuyusu da bu sırada bulunuyor.

Kâbe duvarları yükseldikçe, iskele makamında kul-
lanılan taşa sonra (Makamı İbrahim) namını almıştır.
Kâbe binasının her dil'i başka ölçüde bir müstatil şek-
linde olup, sonra bu köşeler, Hacerül-esvet, Rüknu İrakî.
Rüknu Şamî, Rüknu Yemanî isimlerini almıştır. Bazı kay-
naklara göre Kâbenin cephe genişlikleri 21, 22, 32, 31 en-
daze olduğu anlaşılıyor. Hazreti İbrahim duvarları dokuz
arşına kadar yükseltmiş ve binanın üzerini açık bırakmış-
tır. Yanına ağaçtan bir çardak (Ağnamı İsmail Ağlı) ve
birde gelecek hediyelerin saklanması için 3 endaze derinli-
ğinde mahzen yaptırmıştır ki, bu yapıların hicretten 2642
yü evvel olduğu zikredilmektedir. İşte Kâbe bu tarihten
itibaren ziyâretgâh olmuş ve sonraları devrinin itikatla-
rına göre içine bir takım putlar konmuştur. İslâmiyetten
sonra bunlar kırılmış ve fakat Hazreti Muhammet bu ma-

KÂBENİN TAMİRLERİ

Yazan: Tahsin Öz
Topkapı müzesi müdürü

Kâbenin umumî görünüşü

Ajans haberlerinden Kâbenin tamiri için mütehasşıs-lar getirileceğini öğrenmekteyiz. Milyonlarca İslâmın te-veccüh ettiği bu mukaddes makamın tamirine, icab et-tikçe, her vakit büyük bir hassasiyet gösterilmiştir.

Bu meyanda Kâbede yapılan pek mühim onarım ve ilâveler Türk mimarlarının bilgi ve emeğine dayanmış ve hattâ 1629 yılında bina adetâ yeniden yapılmış olduğun-dan, bu İslâm kiblesinin geçirdiği onarım safhaları üze-rinde kısaca olsun durmayı faydalı bulmaktayız.

Eski kaynaklara göre Kâbeyi ilk defa kuran Hazreti Âdemdir. Fakat bugünkü bina şekli Hazreti İbrahim ta-rafından verilmiştir ki, mimarların piri bu zat oluyor.

İsmailin kurban edilmesi vak'asından sonra Hazreti İbrahim oğlunun yardımı ile Kâbe binasını yapmaya baş-lıyor. (Zemzem) kuyusu da bu sırada bulunuyor.

Kâbe duvarları yükseldikçe, iskele makamında kul-lanılan taşa sonra (Makamı İbrahim) namını almıştır. Kâbe binasının her dil'i başka ölçüde bir müstatil şek-linde olup, sonra bu köşeler, Hacerül-esvet, Rüknu İrakî. Rüknu Şamî, Rüknu Yemanî isimlerini almıştır. Bazı kay-naklara göre Kâbenin cephe genişlikleri 21, 22, 32, 31 en-daze olduğu anlaşılıyor. Hazreti İbrahim duvarları dokuz arşına kadar yükseltmiş ve binanın üzerini açık bırakmış-tır. Yanına ağaçtan bir çardak (Ağnamı İsmail Ağılı) ve birde gelecek hediyelerin saklanması için 3 endaze derinli-ğinde mahzen yaptırmıştır ki, bu yapıların hicretten 2642 yü evvel olduğu zikredilmektedir. İşte Kâbe bu tarihten itibaren ziyâretgâh olmuş ve sonraları devrinin itikatla-rına göre içine bir takım putlar konmuştur. İslâmiyetten sonra bunlar kırılmış ve fakat Hazreti Muhammet bu ma-